

Edebiyatın Mülteci Çocuğu, Mondo

Nedim Samuel

www.nedimsamuel.com

16 Aralık 2018 (Son düzenleme: 23 Nisan 2022)

İÇERİK

Bu yazı 2008 yılı Nobel ödüllü yazar J. M. G. Le Clézio'nun ilk kez 1978 yılında Gallimard tarafından yayımlanmış *Mondo* adlı öyküsünü konu almaktadır. Bulunduğu coğrafyaya yabancı olan bir çocuğun dünyaya bakış açısını ele alan öykü, mülteci çocukların hayal dünyasını akıllara getirmektedir. Öykü henüz Türkçeye çevrilmemiştir. Yer yer yapılan alıntılar tarafımdan çevrilmiştir.

KONU

Jean-Marie Gustave Le Clézio 1940 doğumlu çağdaş Fransız yazarlarından birisidir. Birçok edebiyat ödülü kazanmıştır. Bunların en önemlisi 2008 yılı Nobel Edebiyat ödülüdür. Eserlerinde genellikle toplumları ilgilendiren konulara değinir. Bunlar genel olarak ırkçılık, mülteciler ve göç konularıdır. Örneğin *Etoile errante* adlı romanında biri Yahudi, biri Filistinli olan iki genç kızın öyküsünü anlatır. *Hasard* adlı eserinde insanın doğayla bütünleşmesine engel olan medeniyete bir eleştiri sunar.

Bu yazıda yazarın *Mondo* adlı eserini ele alacağım. Bu öykü ilk kez *Mondo et autres histoires* adıyla 1978 yılında Gallimard tarafından yayımlanmış ve henüz dilimize kazandırılmamış. Bu öykü kitabında tema olarak çocukların gözünden yaşamı, denizi, dağları yani doğayı ve modern şehir tasvirini görüyoruz. *Mondo* adlı öyküde ise bir çocuğun gözünden dünyaya bakıyor ve onun iç dünyasını anlamaya çalışıyoruz.

Edebiyatın Mülteci Çocuğu, Mondo

Öykünün ilk kısmı Mondo adlı karakterin fiziksel tasviriyle başlıyor. Yuvarlak yüzlü, gün ışığında rengi açılan, gece koyulaşan kahverengi saçlara sahip on yaşlarında bir erkek çocuğu Mondo. Anlatıcı onun nereden geldiğini, ailesinin ya da evinin olup olmadığını kimsenin bilmediğini belirtiyor. Onu herhangi bir sokağın köşesinde, sahilin yakınlarında veya yürüyüş yolunda yalnız başına yürürken görmek mümkün. Bu durumda evsiz ve sahipsiz olduğu aklımıza geliyor.

Mondo sürekli aynı giysileri giymektedir. Mavi bir kot pantolon, spor ayakkabı ve biraz büyükçe yeşil bir tişört. İtalyanca bir sözcük olan Mondo, Türkçede Dünya anlamına geliyor. Bu yüzden renkler tam da olması gerektiği gibi görünüyor. Mavi bir pantolon gökyüzünü, yeşil bir tişört yeryüzünü anımsatıyor.

Eğer herhangi biri onunla iletişime geçmeye çalışırsa, parıldayan gözleriyle gülümsüyor. Bu bir şekilde onun selamlama biçimi ve eğer birisi onu sevimli bulursa basit bir şekilde şu soruyu soruyor:

« *Est-ce que vous voulez m'adopter ?* »

“Beni evlat edinmek ister misiniz?”

Bu soru okuyucuyu düşünmeye sevk ediyor. Bir çocuğun bir yetişkinden isteyebileceği onca şey vardır. Ama sahipsizlik duygusuna sahip bir çocuk bir yere bağlanmak ister. Parıldayan gözlerin altında yatan bu cümle bir korkuyu da bize hissettiriyor. Bu aidiyetsizlik veya dışlanma korkusunu akıllara getiriyor. Aktarıcı, okuyucunun Mondo'nun bu şehre gelme nedenlerini sorgulamasını sağlıyor. Belki de Mondo şehre bir mülteci olarak gelmişti ya da bir kaçak göçmendi. Uzak bir yerlerden, dağların ve denizlerin ardından geldiği kesin gözüküyordu ama neden burada kalmayı tercih etmişti, onu bu şehirde tutan neydi? Bir mülteci en başında neyi hayal ettiyse onu bulmuştu belki de.

« *Peut-être qu'il avait décidé de s'arrêter, quand il avait vu le soleil et la mer, les villas blanches et les jardins de palmiers.* »

“Belki de güneşi, denizi, beyaz villaları ve palmye bahçelerini görünce kalmaya karar vermişti.”

Mondo okuma-yazma bilmiyordu ama insanlarla iletişim kurabiliyordu. Şehirde ona sahip çıkan birçok kişi vardı ancak herkese kolay kolay güvenmiyordu. Mondo çoğu zaman sebze satıcılarına yardım eder, bazen onlar için çalışırdı. Neredeyse bütün tüccarlar onu tanırdı ve ona karşı çok iyi davranırlardı. Yardımının karşılığında ona muz ve elma gibi meyveler veriyorlardı.

Mondo'nun dört duvarla çevrili kalacak bir yeri de yoktu. Genellikle sahilin yakınlarındaki kayalıklarda ya da şehrin kenar sokaklarındaki gizli yerlerde geceyi geçiriyordu. Polisler ve yetkililer çocukların bu şekilde yaşamalarını istemiyorlardı ancak Mondo kendi durumunu idare edebiliyordu. Tehlikeli olmadığı zamanlar etrafta dolaşüyor ve samimi gördüğü her kişiye aynı soruyu sormaktan çekinmiyordu: *"Beni evlat edinmek istemez misiniz?"*

Mondo bazı zamanlar bir fırın dükkanında çalışıyordu, Ida adındaki kadın patronu ona siparişleri teslim ettikten sonra büyük bir parça ekmek veriyordu. Mondo ona hiç evlat edinme talebinde bulunmamıştı. Belki de bundan çekiniyordu veya eğer böyle bir teklifte bulunursa bir daha ona ekmek vermeyeceğini düşünüyordu.

Deniz kenarında dolaştığı bir gün Giordan adında biriyle tanıştı. Ona denizde gördüğü bir kargo gemisi hakkında sorular sordu. Geminin adını, nereden gelip nereye gittiğini merak ediyordu. Giordan ona geminin adının Erythrea¹ olduğunu ve Afrika'ya, Kızıldeniz'e giden bir gemi olduğunu söyledi. Mondo geminin gittiği yerler hakkında sorular sormaya devam etti. Çöl iklimi, sıcak hava, Kızıldeniz, köpekbalıkları, Erythrea'nın şehirleri, palmiyeler ve adalar hakkında konuştular. Konuşmanın sonunda Mondo, Giordan'ın oraya gidip gitmeyeceğini merak ediyordu ve o ise şu şekilde cevapladı:

« En Afrique, sur la mer Rouge ? Giordan le Pêcheur riait. « Je ne peux pas aller là-bas, je dois rester ici, sur la digue. » « Pourquoi ? » Il cherchait une réponse. « Parce que... Parce que moi, je suis un marin qui n'a pas de bateau. »

"Afrika'ya, Kızıldeniz'e mi?" Balıkçı Giordan gülüyordu. "Oraya gidemem, burada dalgakıranda durmalıyım." "Neden?" Bir cevap arıyordu. "Çünkü... Çünkü ben gemisi olmayan bir denizciyim."

Çünkü ben gemisi olmayan bir denizciyim veya çünkü ben toprağı olmayan bir insanım. Bu ifade Mondo adlı karakterin durumunu özetliyor. Çağdaş edebiyatta sıklıkla rastladığımız bir konu olan yersiz-yurtsuzluk (deterritorialization) felsefesini bize gösteriyor. Bu genel anlamda *köksüzlük* düşüncesini ön plana koymaktadır. Gilles Deleuze'ün çalışmalarında sıklıkla gördüğümüz bu kavram çağdaş dünyanın kültürlerinin merkeziyetçi yapılardan uzaklaşıp köksüzleştirilmesini konu almaktadır. Bu bağlamda göçmenlik ve göçebelik gibi konularla beraber ele alınır.

Öykünün ikinci kısmında yersiz-yurtsuzluk konusu pekiştiriliyor. Bu sefer bir çift güvercin sahibi biri Mondo'nun sorularına cevap arıyor. Dadi adındaki bu kişi kuşların hikayesini anlatıyor. Mondo, kuşların göç ederken kırların, nehirlerin, ormanların, kırmızı ve gri çatılı evlerin, rengarenk tarlaların, çayırların, tepelerin ve dağların üzerinden geçtiğini öğreniyor. Yıldızların

¹ Eritre, Doğu Afrika'da bir ülke.

onlara yol gösterdiğini ve bu şekilde yuvalarına geri dönebildiklerini de öğreniyor. İnsanlar da kuşlar gibi göç ediyorlar. Kuşlar için göç etmek ne kadar zorsa insanlar için aynı derecede zor oluyor.

Öykünün üçüncü kısmı Mondo'nun yuva ve aile özlemini bizlere aktarıyor. Tatil günü sokaklarda ebeveynleriyle özgürce dolaşan çocukları, mağaza vitrinlerindeki bir yatağı ya da kızarmış bir tavuğu görüyor. Bütün bunlar ona sıcak bir yuva ortamının hayalini sunuyor. Bir gazetede rastladığı resimde yemek yapan ve çocuklarıyla vakit geçiren bir kadını görüyor ve aklından şöyle bir hikâye geçiriyor:

« Le garçon s'appelle Jacques et la fille s'appelle Camille. Leur maman est dans la cuisine et elle fait toutes sortes de bonnes choses à manger, du pain, du poulet rôti, des gâteaux. Elle leur a demandé : qu'est-ce que vous voulez manger de bon aujourd'hui ? Fais-nous une grande tarte aux fraises, s'il te plaît, a dit Jacques. Mais leur maman a dit qu'il n'y avait pas de fraises, il n'y avait que des pommes. Alors Camille et Jacques ont pelé les pommes et les ont coupées en petits morceaux, et leur maman a fait la tarte. Elle fait cuire la tarte dans le four. Ça sent très bon dans toute la maison. Quand la tarte est cuite, leur maman la met sur la table et la coupe en tranches. Jacques et Camille mangent la bonne tarte en buvant du chocolat chaud. Ensuite ils disent : jamais on n'avait mangé une tarte aussi bonne ! »

“Oğlanın adı Jacques, kızın adı da Camille. Anne mutfakta kızarmış ekmek ve tavuktan tutun da pastalara kadar her çeşit yiyeceği pişiriyor. Çocuklara bugün ne yemek istersiniz diye soruyor. Bize büyük çilekli bir pasta yap lütfen, diyor Jacques. Ama annesi hiç çilek kalmadığını ve yalnızca elma olduğunu söylüyor. Sonra Camille ve Jacques elmaları soyup küçük parçalara ayırıyorlar ve turta yapıyorlar. Anne onu fırında pişiriyor. Kokusu tüm mutfakı sarıyor. Turta piştiği zaman masanın üzerine koyuyor ve dilimliyor. Jacques ve Camille sıcak çikolatalarıyla beraber lezzetli turtayı yiyorlar. Sonra, hiç bu kadar güzel bir turta yememiştik! diyorlar.”

Mondo bu hikâyeyi hayal etmeyi değil yaşamayı istiyor. Bir çocuğun hayal dünyası barış ve mutluluk içinde bir yaşamdan başka ne yaratabilir ki? Sokakta arabalarına binen, yürüyen ailelere “beni de bekleyin” diye bağırarak istiyor. Ama insanların ona söylediği yalnızca tek bir cümle var, o da “Tanrı seni korusun”.

Tatil günleri onun için zorlu geçiyor ve yalnız başına oradan oraya dolaşıyor. Sokaklarda kendini çok küçük hissediyor. Etrafındaki insanları sanki kocaman ağaçlar gibi görüyor. Ama korkmuyor ve sokaklarda, parklarda, sahilde birilerini aramaya devam ediyor. Kimi, neden aradığını hiç bilmeden, yalnızca gözlerindeki şu soruyu iletmek için: “Beni evlat edinmek ister miydiniz?”

Dördüncü kısımda Mondo, kendisi gibi göçmen bir kadının evinde kalıyor. Bu İtalyan tarzı ev ve bahçesi çok hoşuna gidiyor. Vietnamlı olan ev sahibesini önce Çinli sanıyor. Kadın, Mondo'ya çok

iyi davranıyor, karnını doyuruyor, hatta gece evde uyumasını sağlıyor. Ancak ev sahibesi sabah uyandığında yersiz-yurtsuz olan Mondo'nun çoktan evden ayrıldığını görüyor.

Mondo beşinci kısımda bir uçurtma şenliğini izliyor. Her çeşit ve her renkten uçurtmaya sahip çocuklar özgürce eğleniyorlar. Mondo kendi uçurtmasını bir martı olarak hayal ediyor. Uçurtma, martı, rüzgâr, gökyüzü gibi sözcükler okuyucuya özgürlüğü çağrıştırır. Mondo bu kısımda bir ressamla karşılaşüyor ve ona gökyüzünü çizip çizemeyeceğini soruyor. Yani bir ressam özgürlüğü resmedebilir mi?

Sonraki serüveninde Mondo deniz kenarında Marcel adında yaşlı bir adamla tanışıyor. Bu adam ona okumayı öğretiyor. Mondo daha önce okula gitmemiş ve dünya hakkında çok şey bilmiyor. Okulda öğretilen birçok şeyi Marcel'den öğreniyor. Daha sonra Marcel ona başka bir ülkeden, denizin ötesinde çok uzaklarda, sevecen insanların olduğu ve ölmekten korkmadıkları veya savaşın hiç olmadığı bir ülkeden bahsediyor. Deniz kadar büyük bir nehirde insanların yıkandığını söylüyor. Mondo bu ülkeye Marcel ile gitme hayalleri kuruyor. Gece olunca İtalyan tarzı eve tekrar dönüyor.

« La nuit, tout sent bon, disait Mondo. « C'est parce qu'on ne voit pas » disait Thi Chin. « On sent mieux, et on entend mieux quand on ne voit pas. » Elle s'arrêtait sur le chemin. « Regarde, on va voir les étoiles, maintenant. »

5

“Geceleri, her şey güzel kokuyor, dedi Mondo. “Bunun nedeni göremediğimizdendir, dedi Thi Chin. “Göremediğimiz zamanlar daha iyi koku alırsınız ve daha iyi duyarız.” Yolun üstünde durdu: “Bak, şimdi yıldızları göreceğiz.”

Mondo yıldızların bir şey ifade edip etmediğini merak ediyordu. İtalyan tarzı evin sahibesi Thi Chin ona yıldızların da bize anlatacak öyküleri olduğunu, belki de onların takip etmemiz gereken yolu, gitmemiz gereken yerleri işaret ettiklerini söyledi. Mondo düşüncelere daldı.

Öykünün en son kısmında Mondo sahilde yürürken şehirdeki tüm dostlarını ve yaptıklarını düşünüyordu. Kızıl denize gitmek istiyordu ama bir yandan da bulunduğu yer onu alıkoyuyordu. Bu sırada polisler onu fark ettiler ve götürdüler. Sonraki günlerde Thi Chin onu merak edip araştırıyor ancak onun ailesinden biri olmadığı için polisler Mondo'yu sokaklarda yatıp kalkan başıboş bir vahşi olarak görüyorlar. Thi Chin en sonunda Mondo'nun kaçtığı haberini alıyor ve asla geri dönmeyeceğini biliyor.

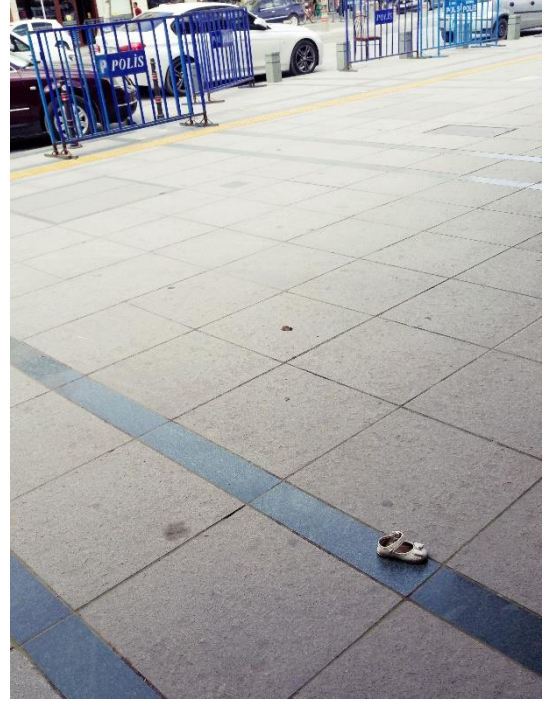
Balıkçı Giordan, Erythrea'ya hiç gitmiyor, güvercinleri olan Dadi onların yerine bir kedi sahipleniyor, ressam hiçbir şekilde gökyüzünü resmedemiyor. Günler, aylar geçiyor ve anlatıcı son olarak şunları söylüyor:

« Nous avons regardé les galets blancs de la plage, et la mer qui ressemble à un mur. Puis nous avons un peu oublié. »

“Sahilin beyaz taşlarına ve bir duvara benzeyen denize baktık. Sonrasında unuttuk.”

Sonuç olarak

Yirmi birinci yüzyıl dünyasının en önemli meselelerinden birisi elbette göç meselesidir. Parantez içinde *mülteci sorunu* bir şekilde tüm insanlığı ilgilendiriyor. İnsan olmayı yeniden ve yeniden sürekli olarak çağdaş toplumlara sorgulattırıyor. Çünkü Mondo dünyanın her yerinde ve çocukları yetişkin gibi görmek ne kadar doğru? Küçük yaşlarda iş hayatına atılan, dilenmek zorunda kalan, savaşın içinde doğan, zorunlu göçlere itilen milyonlarca çocuktan bahsediyoruz. Bugün iletişim anlamında dünyayı küçük bir köye dönüştüren sosyal medya insanı, Orta Doğudan kaçan küçük çocukların boğulan cesetlerini sahillerden topladı. Afganistan’da cehennemi yaşayan annelerin, cenneti yaşasınlar umuduyla bebeklerini Amerikan askerlerine fırlattıklarını gördü. Ve Avrupa’nın hemen sınırında bombalanan çocuklara, Orta Doğuda, Güney Amerika’da veya dünyanın herhangi bir yerinde savaş tohumlarıyla büyütülen çocuklara ve medyaya yansımayan nice benzer olaya şahit olmaya devam ediyor. İnsanlık çocuklara bir çocuk bahçesi sunmak yerine onları politikanın duvarlarına hapsediyor. Çözüm ise çocukların parıldayan gözlerinde insanlığa gülümsüyor.

Fotoğraf: Nedim Samuel (10 Haziran 2018)

*

REFERANSLAR

- LE CLEZIO, J. M. G., *Mondo et autres histoires*, Gallimard Folio édition, 1982, ISBN: 9782070373659
- <https://tr.wikipedia.org/wiki/Yersizyurtsuzluk> (23.04.2022)

NOTLAR

- *Mondo* adlı öykü henüz Türkçeye çevrilmemiştir. Bu yazıdaki tüm çeviriler şahsıma aittir.